

Anell de pedra
La realitat estètica

Rufino Mesa

Conclusions

Anell de pedra

Resum final a modo de conclusió.

Segurament, el final d'una tesi ha de presentar alguna conclusió que satisfaci el sacrifici del lector i el treball de l'autor; doncs bé, després de tot el trajecte, després de les reflexions apuntades, no sóc capaç de presentar-ne cap ni una, tot són restes, memòries i ocultacions. Tot el trajecte ha estat una aventura magnífica, una ocasió esplèndida per fer valoracions que mai haurien estat fetes sense l'excusa de la tesi. No obstant no haver tingut la convicció de concloure amb res, el treball de *L'anell de pedra* és una resposta sòlida, i la *Capilla turkana*, també i amb això ja és suficient. Així doncs, aquestes ja són realitats que poden presentar-se soles al marge de les paraules que jo hagi anotat aquí, elles són la tesi i el testimoni de la meva estada entre vosaltres. Elles són l'aval que ha de quedar permanentment com el resultat d'una reflexió que no té el valor de definir-se entre paraules. De fet, a l'inici de la tesi ja va quedar anotat que el meu ofici no és el llenguatge, jo sóc escultor i els pensaments que pugui produir els deixo descansar entre les esquerdes de les pedres.

Penso que en qüestions estètiques, polítiques i religioses mai no estem sols ni partim del no-res. Amb tot, mai no trobarem una solució definitiva a les nostres deman-

des, sempre girarem al voltant de la mateixa pedra negra, la que amaga les nostres incerteses. Hem de pensar que el dubte, la por, la fe, els sentiments d'identitat, el gust estètic, les maneres de pensar i enfocar la realitat, etc. entren dins del repertori d'allò obtús, subjectiu i poc transparent, ja que les opinions sobre la sensibilitat humana sempre són discutibles... És l'obra que interroga a cada persona amb una pregunta diferent, és l'enigma que es fa present en ella, l'allau de signes que es desprenen del món i que ens acompanyen, és la incomprensió del seu perfum que ens envolta en el conflicte comunicatiu, ja que, encara que no estem aïllats, sí que estem sols, i les demandes de saber sempre són personals.

El mecanisme del pensament ens separa com el riu les pedres, i tan sols podem compartir complicitats i bones intencions; l'experiència, però, és d'aïllament. Així naveguem en la incertesa i ens veiem obligats a renunciar, fins i tot, a la nostra realitat mental. Els problemes humans no

Hombre que lleva la casa dentro. Castellvell, 1993. Bronze. 32 x 12 x 12 cm.

poden resoldre's limitant les accions individuals ni imposant-hi sistemes de disciplina tradicional, esquemes que ara es poden presentar com una autoritat sense valor. En l'era del buit, en la postmodernitat, tot és a l'abast de les nostres mans, tot està en l'ús que vulguem fer de la llibertat. Així, podem exercir una disciplina personal i al marge de la societat i del mercat, si la capacitat de sacrifici i les conviccions són prou fermes. Si és una conquesta per a satisfer les exigències del jo i això paga la pena a alguns, aquest és el camí, o bé, si volem crear una societat fortificada moralment i dedicar la nostra feina a deixar testimonis reeixits, també és possible i lloable fer-ho.

Conseguí crear un desierto arrimando el grano de arena que le faltaba, después, llegué a resolver una duda tapándola con otra que hoy ofrezco al mundo.

Ahora, intento dar forma a un pensamiento que viene con vocación travestida y baila en un territorio alejado de mi cabeza.

Es como la sombra de una idea olvidada que huye sin cesar; se oculta más allá del horizonte.

Así el tiempo deja un rastro efímero en el pensamiento como un hilo enredado, perdido en el laberinto que ahora me une a todos vosotros.

El final del segle XX ha estat un període de canvis espectaculars, d'evolució tecnològica ràpida i efectiva, de formulació de noves teories que han modificat la manera d'observar el món i, sobretot, de pèrdua de la innocència en la mirada. S'han abandonat les antigues creences sobre la veritat i sobre el saber, sobre allò estable i permanent, sobre la bellesa i la perdurabilitat de les idees; ara ja no queden altres veritats que les estratègies del poder.

Hem entrat en un període d'incertesa permanent on les consideracions conceptuals són en revisió permanent i

l'obra efímera busca maneres de perpetuar-se en el temps per mitjà de les imatges virtuals que genera i de les teories que poden néixer del seu enfocament estètic, o dels interessos de mercat. Però encara no s'ha acabat el període de la precarietat espiritual; el nihilisme encarnat en l'ànima humana és present en tots els nivells de la societat i els artistes són l'exemple i la prova evident d'una necessitat d'autoanihilació. Naturalment, el suïcidi creatiu no és mai el final, és l'inici d'una època nova, o la imatge d'una nova aventura.

Un canvi radical en la concepció del món s'ha donant davant nostre en els últims anys i allò que anomenem postmodernitat no és res més que el rostre de la incertesa, la cara travestida d'un món sense vores, un univers mental on totes les realitats són possibles. En aquest escenari de creació saturada, de realitats discutibles, s'ha pres consciència d'un valor intrínsec a la creació, el cultiu de la mirada pròpia i el desig de permanència en l'obra. En l'era de la informació és paradigmàtic que cap

Arquitectures. Castellvell, 1986. Bronze, 32 x 23 x 20 cm.

Senyal amb memòria. Igualada, 1989. Obra en commemoració del Mil·lenari de Catalunya. Conjunt de varies peces. Marbre de Markina i bronze. 510 x 100 x 100 cm.

informació sigui posseïdora de la veritat i cap veritat assumeix el seu estatut a través de la informació. L'erudició intel·lectual no és altra cosa que un suport dialèctic per arribar a destruir la teoria de l'altre, però no és cap garantia que la veritat il·lumini allò que s'està afirmant. En un món tan eclèctic com el nostre, no cal cap altre camí, si no és el que il·lumina la nostra pròpia experiència, ja que si no hi ha veritats socials remarcables, si tot és possible en el món virtual, la confirmació de la pròpia experiència s'aferra a l'existència i aquesta, a la documentació que ha produït. És a dir, la veritat i l'existència del creador van unides al fet de la producció de realitat virtual que hagi assolit, fora d'aquesta no existeix cap realitat, no existeix la història.

Aquestes són les dinàmiques socials i les estratègies que es destil·len, però no tot ha d'acabar aquí. La voluntat de

permanència dissenya sistemes de reconciliació amb el món i, sobretot, sistemes per a fer alguna cosa i sentir-se útil pels altres, fora de les lleis del mercat. Sé que mai com en aquesta època milers d'artistes estan treballant sense esperances d'aconseguir un reconeixement social i sacrificuen els seus recursos econòmics i el seu temps d'oci per fer una obra que dormirà per molts anys en els prestatges d'un magatzem. Els creadors que ja han assumit la seva marginació, que han perdut l'esperança en la consideració de la societat, segueixen el rastre d'una època per necessitat espiritual i per inèrcia mecànica. Són ànimes que no poden fer marxa enrere, la seva existència ha quedat definida en els artefactes que han produït i fora d'ells serien éssers sense atributs, soldats que s'atrinxeren en la derrota.

Ara, segon a segon, pren forma, i cal treballar-lo des de totes les disciplines humanes per a resoldre molts dels conceptes que presenta. Hem d'intervenir la forma d'allò que alguns anomenen el nou paradigma. Una nova consciència a nivell mundial és emergent i l'art, com a disciplina del pensament, també presenta les seves aportacions. Intueixo que, en art, les idees que tindran més força en les properes dècades seran lligades als problemes que ens vinculen a la terra, a la memòria oculta que ens uneix a ella, a la seva cura i als valors humans que d'ella es desprenen. D'aquí, d'aquests nous escenaris, trobarem el suport on posar els peus amb certa seguretat, una raó fonamentada que doni substància a la nostra vida i proporcioni a l'art una orientació espiritual definida. El nostre destí és lligat a una circumstància oculta, a un ordre aleatori i comú que emergeix de la part fosca de la matèria; en aquest espai, l'expressió artística troba l'energia natural que li dona sentit.

Vivim, cada dia més, un món fraccionat, amb una gran pèrdua de qualitat i profunditat en les experiències, i amb una

idea falsa de la vida que genera certa por al destí. Ara, el conflicte humà no només és generat per la divisió entre allò material i espiritual. Els efectes il·lusoris que produeixen les noves tecnologies generen confusió i incertesa. L'experiència de la fragmentació del pensament i, per tant, de la realitat, ens ve des dels inicis de la cultura humana; segurament, s'ha donat per a fer possible el funcionament de la vida quotidiana, per a l'organització d'una societat que cada dia es feia més i més complexa. L'estructura fragmentada del pensament ha estat motivada també per l'excessiva confiança en la raó i pels defectes d'enfocament del llenguatge, que tendeix a fixar les coses en categories i ordres. Més tard, ja en un món com el nostre, tan interferit per l'amplitud de coneixements i disciplines, un món tecnològic altament complex, hem necessitat de l'especialització per a resoldre els problemes que imposaven les nostres mancances. De la mateixa manera, les arts també es troben isolades i han creat un món fragmentat i cada dia més dispers, on les propostes de molts artistes són camins de sensibilitat que no troben una resposta en la societat. Si les propostes artístiques la troben i es consoliden, l'interès social és més aviat econòmic i polític que espiritual.

Fixar el món en categories, en models, en hipòtesis, en paradoxes que es representaven per mitjà de la virtualitat de les imatges, ha contribuït a la pèrdua d'un model unitari. Imatges produïdes per la nostra imaginació, universos de paper que generen opinió, realitat i pensament, valors tan característics de la nostra època. Un món que ens allunya cada cop més d'una realitat natural de la qual, encara, no coneixem ben bé el mecanisme i la seva substància íntima. Tanmateix, si veiem com batega al costat nostre i sentim la força misteriosa que empeny la vida, observem com les coses que ens envolten són mogudes per una intel·ligència que sembla aliena a la nostra experiència. Falsa impressió, la nostra percepció sensible capta les vibracions subtils i de tant en tant som

capaços d'expressar-les. Un món, el de la tècnica, que ens ajuda de manera estimable en les observacions i coneixements, però que també ens fa perdre certa consciència sobre qui som i sobre la dependència biològica que tenim envers la natura. Les tecnologies modernes ens estan canviant la forma de mirar i ens mostren una realitat que s'ocultava darrera les aparences, més subtil, més complexa i entrelligada. En allò més profund, si no perdem l'iniciava i el desig d'experimentar de forma directa, les tecnologies ens poden ajudar a trobar una frontera nova. Fins i tot, del desplegament i evolució de les noves tecnologies en podem extraure matisos molt importants que transformaran la nostra conducta. Matisos que, fins ara, s'havien albirat des de la intuïció poètica i han derivat, ara, en valors humans que s'han d'interpretar com l'acció del primer pacte, el que l'home havia establert amb la natura i els cicles ocults de la vida. Ara, descoberts alguns misteris, desvetllada la intimitat de la matèria, s'ha creat en l'espai, abans ocupat per la imatge de Déu, un lloc on podem instal·lar l'anell d'una nova realitat espiritual i estètica.

Des d'una perspectiva contemporània i enfocant la realitat des d'una altra posició que no sigui la perfumada escena mental, la matèria és el nostre suport i el nostre medi, o dit d'una altra manera, som el medi que habita en el suport material, o també, som el medi i la matèria i portem les idees més enllà d'allò mesurable; tan sols som matèria buida que s'excita amb la presència de la idea. No podem confiar en cap realitat, si no és configurada des de l'experiència de la realitat material i immediata: els sentits són una il·lusió, il·lusió humana! Però com evitar l'equipatge de la cultura, els equívocs de les lectures, de les interpretacions que formen així una cadena d'errors, un laberint de miralls, un seguit de deformacions i perversions de llenguatge. Com evitar el flux imparabile del temps que ens porta indefugiblement a viure en les idees que irradien la seva energia des del passat, des de

la memòria impresa a la matèria, com va dir Prigogine, o fora de l'única realitat, la del present. L'art també viu de la memòria i té el propòsit, quasi sempre fracassat, d'alliberar l'esperit humà, encara que sigui per un instant. Wittgenstein va insinuar que aquesta era la funció de la poesia, *un medio para indicar la salida del frasco*, i Heidegger la va adjudicar a la filosofia, una manera d'ajudar a sortir la mosca de l'ampolla. *L'anell de pedra* també és una proposta que ens diu que l'home ja és lliure, tan sols li cal situar-se a l'escenari del pacte i seguir els propòsits de l'aliança. Pot ser lliure si té la sensibilitat de captar les presències de l'origen en tot allò que l'envolta i amb aquesta resposta elimina les preguntes que neixen de la seva memòria personal. Pot ser lliure si confia en la bondat de l'energia dèbil i permanent que emet la natura i té present el valor que aporta a la humanitat el fet d'admetre la seva efímera condició, el seu rol com una criatura més, i diposita el seu destí espiritual en el flux imparabile dels canvis.

La terra és el nostre territori, és la nostra llar, per a representar-la i conèixer-la, tenim tècniques fantàstiques que donen la volta al món en un segon. Si els mitjans tecnològics no fossin tan virtuals, perversos i, alhora, innocents, si la nostra ment pogués prescindir de la fragmentació del món i veure el fons comú, el principi fonamental que l'unifica, si les imatges que veiem no tinguessin una existència tan efímera, quasi instantània, com les que vaig escriure al testament de Caïm i gravar sobre la superfície de l'aigua, segurament la nostra realitat no estaria tan plena d'incertesa. Però el món és com és i no és fet per a ser comprès, com la seva funció, queda inscrita la nostra, no sembla tenir cap destí, no podem defugir el flux imparabile de la seva creació instantània. Amb els suports de la matèria no ens queda més remei que habi-

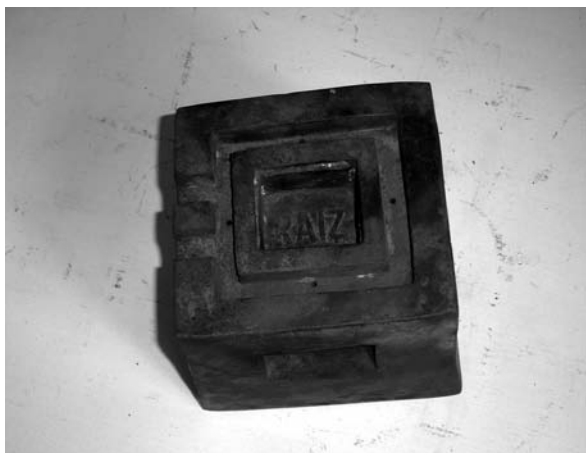
Testament, Castellvell, 1990. Pedra d'Uldecona i bronze. 310 x 110 x 110 cm. La Comella, Tarragona.

tuar-nos i situar-nos en el corrent del temps, en les marques de la vida, i fer-ho tan íntegrament com sigui possible.

Baudrillard a *El crimen Perfecto* escriu sobre la nova realitat, que ens faciliten els nous sistemes de comunicació, i ho fa de forma oposada a la que vindico en *L'anell de pedra*. És normal que sigui així, el seu pensament és al ciberespai i el fa present amb les imatges visionàries de les paraules, mentre que jo el realitzo en el compromís del pacte, en l'aliança amb la natura, en l'experiència de fer forats a les pedres i exposar el resultat al seu propi buit. L'anell presenta el seu misteri, fred o calent, en el buit del pensament i arrela la seva acció en el sentiment innocent que ha de produir una força dèbil que no amenaça mai d'esclatar; la seva acció és en el silenci dels canvis. Baudrillard, per contra, actua sobre les forces actives, sobre les grans explosions i implosions, sobre les estratègies fatals, sobre la seducció d'allò virtual del pensament,

la cultura i totes les seves transformacions. Exposa el poder d'una realitat cultural i mental, la nostra, amb els seus productes i perversitats. Realitat que ha destituït l'altra, la que tenia el sol i la lluna, abans veritats aclaparadores que presidien el dia i la nit, realitat en la qual el vent escombra els núvols de forma incansable i les muntanyes amb una pell fresca ens regalen un perfum especial. La nova realitat, la de la nostra ment, la dels mitjans tecnològics i les estratègies de simulació, ens ha allunyat d'un món que és a les portes de casa i que, a pesar del seu assassinat, encara és present a la nostra mirada. Realitat innocent, rica i feréstega, que es pot recuperar en pic entrem en contacte amb ella, quan iniciem un contacte amb les seves seduccions dèbils. Tan sols cal obrir els ulls i mirar atentament el sol amb agraïment i admiració, observar les dependències que ens uneixen a la natura, observar com a l'immens forat obert a la muntanya gravita encara el poder de la seva memòria.

Encara que Baudrillard em diverteix i m'interessen alguns dels temes que s'extrauen de les seves obres, no em sembla encertat fer una lectura de la realitat virtual com a substitució total, simulacre de l'altra, la que governa la natura i domina la nostra vida quotidiana. Encara no hem trobat cap substitut al plaer de menjar-nos un tomàquet amb sal o de respirar l'aire de la

Raiz. Instal·lació de deu peces de bronze i dues boses de terra penjades a la pared. Bronze, terra, plàstic. 18 X 18 X 18 cm.

matinada, ni de sentir com vibra el cor d'una pedra en sentir la seva gravetat sobre la mà. Amb tot, en els termes que volem per guiar el discurs de l'estètica, entre l'ambigüitat i l'embolic sorprenent de les diverses realitats, entre la substància enigmàtica de l'art i l'expressió o comprensió artística, sempre aquí, Baudrillard ens escriu paraules encisadores:

No soportamos el vacío, ni el secreto, ni la apariencia pura. ¿Y por qué tenemos que descifrarlo, en lugar de dejar que irradie su ilusión como tal, en todo su esplendor? Pues bien, también eso es un enigma, y forma parte del enigma que no podemos soportar su caracter enigmático. 1

Quan les coses deixen de ser misterioses, deixen també de ser interessants per l'art, ja que la seva existència depèn de l'energia que desprèn el misteri, de la força que genera la necessitat de desvetllar-lo. Però també podem prescindir del misteri i mostrar la força dèbil de l'aire, de l'aigua o de la terra, en definitiva, el doble de l'art, el seu referent desmitificat i presentat com a obra. Aquesta és l'escenificació de la *Capilla turkana*, aquesta és la seva naturalesa estètica, la total absència de misteri i la presentació nua d'una pedra.

Les arts poden fer quelcom per reciclar la realitat, per reviuire un cadàver que també és imaginació i ficció literària. L'assassinat de la realitat material també és virtual i tan sols es dona a la nostra ment escapçada i fragmentada. És l'enlluernament d'una escenografia creada per la mà humana que ens fa viure una realitat neurotitzada i virtual, la dels media, que s'identifica, en certa manera, amb el funcionament del nostre cervell i ens dona la impressió que l'altra, la que forma la pluja, la que escombra el vent, ja no existeix. La consciència humana es forma en la societat i té una tendència cap a la

Me habitué a vivre en la incertidumbre. Castellvell, 1990. Marbre de Markina i bronze. 91 x 60 x 58 cm.

fragmentació, trenca les coses a bocins per arribar a tenir la sensació que el món es fa comprensible i a l'abast de la ment.

En el nou mil·lenni, una nova imatge es forma al nostre pensament, o millor dit, sempre ha estat amb nosaltres, oculta al rerefons de la consciència. Sempre hem tingut el pressentiment que la realitat era governada per una sola mà, per un corrent unitari i que, al cap i a la fi, s'havia de considerar el món com una totalitat. La funció de Déu havia estat representar aquesta unitat, aquestes forces dèbils que es projecten des de l'origen. Per contra, però, li van ser atribuïdes les fortes, les aclaparadores i justicières, pel que vam interpretar allò instantani i efímer com etern i immortal. No va ser així en la cultura oriental; el budisme va optar per una religió que basava la seva doctrina en la contemplació. En l'experiència de la meditació, cada persona s'adona que el pensament flueix constantment i la respiració senyala el ritme constant de la

seva natura, aquesta observació va fer comprendre de forma directa la inestabilitat de les coses. Per a la cultura budista, la continuïtat de la vida humana, la seva projecció més enllà de la mort, és una il·lusió, la idea del jo no té sentit si no s'accepta el ritme incessant del canvi, i la pau interior tan sols es pot aconseguir si es rebutja la idea del destí.

L'aliança

Crec que és el moment que es trobin les dues cultures que conviuen en la postmodernitat, la creadora, que experimenta i observa una realitat poètica, oberta i fins i tot metafísica, i la científica, que està fermament arrelada al pensament racional, a la comprovació, a l'estadística i a la repetició. Fusionar en un sol pensament la realitat material i l'espiritual és el programa que més s'adapta a les necessitats de l'home de principis del nou mil·lenni.

Ara, en el moment que el sistema es fa més petit i dèbil i la consciència expandeix la mirada cap al fons de l'univers, ens cal fer una aliança amb la natura i contemplar-la des de totes les disciplines humanes. Segurament aquesta és la manera d'assegurar el futur de la humanitat i, també, una necessitat de l'art actual per tal de trobar una funció social que no sigui només l'econòmica. Un anell de pedra metafòric, naturalment instal·lat en el seu escenari intern, on es formen les estructures bàsiques, en els espais on s'amaga la memòria i neix la libido que fertilitza amb força dèbil l'engranatge que mou el món, és a dir, una ocultació més de les que la humanitat fa cada dia. Un anell que ens ajudi a copsar un nou panorama i que ens obri una nova via de relació envers la natura. Pacte que ha d'equilibrar la força forta, que emergeix dels anells dels electrons que volten la terra en forma de circuits d'informació, d'anells que formen el corrent medullar de la nostra societat, corrent que porta el saber entre cultures, moltes vegades ja contaminada de passat.

Fer confiança a un anell material, no simbòlic, sinó real i concret, amb els propòsits clars del significat de l'aliança, és un repte que l'home haurà d'assumir un dia o altre, però s'ha d'entendre el valor de la metàfora, l'anell s'omple de contingut amb els ulls que el miren. L'esperit humà ha d'adonar-se que les seves demandes són conceptualment unides al flux continu de la realitat, a les forces dèbils de la matèria, al manteniment equilibrat del sistema. En definitiva, un anell de pedra que, en essència, sigui la part material del pacte, però que reclami una nova consciència humana, formada en la diversitat i el canvi, que cerqui respostes diferents a cadascuna de les etapes de la vida i sepa viure en un sistema sostenible. Una humanitat que doni pas a les seves percepcions més subtils, que valori la força de l'absència com una presència estètica, que valori el silenci com una paraula carregada d'esperança i que contempli el buit com un territori carregat de

possibilitats estètiques i ètiques. Un pensament, adaptat a les demandes intel·lectuals, emocionals i físiques que ens imposa la societat tecnològica, la que neix ara. Una realitat que destil·la la ment i s'obre camí en l'obra feta, així s'obriràn les possibilitats de la proposta del pacte. La irradiació dèbil de la natura le recorda *L'anell de pedra*, ja instal·lat entre nosaltres. Entre les esquerdes del pensament, entre les queixes de la natura i les pregàries dels humans, ja és *Palabra oscura*, a l'espai buit on ha quedat esborrat el rostre de Déu.

El mateix que ens acompanya en la fecundació i en el moment de néixer, que ens crida a cada instant amb un cant seductor cap a l'origen, cap al viatge de tornada, cap a la mort. Un anell que ens recordi, sense dolor ni temor, que som part del gran corrent de l'univers, que som, com ens recorda Papini, *Dos imágenes en un estanque*, un seguit de persones que el temps sobreposa les unes damunt les altres, com les capes de terra portades pel riu o com els anells de l'arbre que creixen i recorden els dies de primavera.

No cal tenir un pensament transcendent per entendre que la vida és l'única oportunitat que tenim de gaudir l'eternitat, ja que l'intel·lecte té la capacitat d'abstreure's i observar que també en la vida és present la força dèbil, la imatge mítica de l'origen. Allí, al corrent del temps, on queda marcada la vida, la memòria individual té la capacitat d'acumular experiències i formular una proposta estètica. Allí podem fer del mecanisme misteriós del món l'obra i un discurs teòric que justifiqui l'absència de destí. Tanbé allò efímer de l'existència que configura l'enllaç amb la matèria. Con les partícules, som una unitat no repetible en el temps que s'expressa en aquesta realitat fluctuant i ennuvolada un sol cop. Després de la batalla contra el càstig dels dies, d'allò que som només restaran deixalles d'una memòria impresa, voluntat oculta en les coses que hem deixat fetes. El pacte: un espai anul·lar per a tornar al no-res, per a surar en

la immensitat del buit de l'univers, per a trobar definitivament el nostre destí en el gran riu de la matèria. L'anell ha estat una excusa per viure, un viatge divertit en el pas de la vida i un relat que espero entretingui a les persones encuriosides en els freds dies d'hivern i alguna nit de primavera. En l'alè misteriós que l'obra expressa diposito la meva confiança, en la realitat que flueix al seu interior descansen

Borrar las palabras. Castellvell, 1990. Pedra, bronze, vidre i porcellana. 90 x 90 x 90 cm.

hores de treball. En la idea de l'aliança he deixat mitja vida de feina i he segregat una conducta de treball i sacrifici que m'ha unit als arbres i a la terra. Tanmateix, no estic del tot conforme: conceptualment, ja sense vores al pensament, allí i des d'allí, només pot haver-hi preguntes sense resposta. En aquest sentit, les capses de *Palabra oscura* són una resposta a allò que l'anell no pot abastar.

La consciència de cada persona que vulgui dipositar allí la presència de l'instant, que vulgui habitar una transcendència quotidiana, haurà compartit la idea expressada de la realitat estètica. Si això li aporta algun valor, si extreu alguna emoció de l'experiència viscuda, si troba un fil d'esperança en el mirall del món, haurem compartit un espai de comunió profunda. Si arriba a gaudir l'espai i el temps com l'alè dolç de l'eternitat, haurem entrat en l'univers mental d'un nou paradigma, en el qual la presència del sagrat descansa sobre el somriure de la més humil de les partícules. Perquè des d'allí, des de l'atalaia destronada dels déus, sí que s'observa com balla, doblegant-se, el trajecte sinuós d'una ona de llum. No n'hi ha

res més visible que allò que és ocult; deia Confuci. Contorsionada sobre la seva figura circular, l'energia d'una ànima sense cos surt a l'escena per a ser mirada.

No Així de senzilla i ahora complexa és la realitat estètica, una capsa misteriosa on l'observació d'una partícula que apareix motivada per la llum dels ulls és l'observació de l'univers sencer i l'experiència d'una mil·lèsima de segon és l'eternitat.

El misteri creix del no saber; la incapacitat de pensar queda dispersa fora dels límits d'allò que ja s'ha pensat, i entendre els canvis que a cada instant presenten els perfils de les coses se'ns fa enigmàtic, fins i tot incompreensible. Les urnes actuen en aquesta direcció i presenten totes les portes obertes a realitats mentals presents i futures. Variables que experimentem i que, en ocasions, ens fan dubtar del seny o la bogeria que inunda les nostres percepcions. En aquesta situació, podem cercar la manera de situar-nos en la frontissa del canvi, habitar-nos-hi en una actitud encuriosida i trobar la forma de ballar còmodament en el seu laberint. No ens cal la pretensió del pensament filosòfic, l'art o la

ciència, que ha d'alliberar la mosca de l'ampolla i ens ha de treure del parany que presenta la realitat mental, les dificultats en la comprensió circumstancial, tot eliminant la pols de l'esperança. La nostra mirada ja no és innocent; no ens cal pensar en les solucions, ja no hi ha espai per vendre fora d'aquesta presó, ara només podem acomodar-nos-hi i viure en la il·lusió, sempre canviant, del seu interior. Sempre que siguem conscients que ens podem moure dins la xarxa, que podem pactar una part important de les seves perversions, que el parany és a la nostra ment, estarem forjant *L'anell de pedra* i viurem en la dinàmica de les seves mutacions. Perquè, com ja s'ha dit, l'anell també s'oculta en silenci en el ventre fosc de la matèria; espiritualment també és un laberint d'intencions que cerca, en el caos de la realitat, el pacte per reconciliar-se amb la vida. El testament humà i el retrat de les anamorfosis del món també són a les caixes: aquest ha estat el joc de la voluntat personal i la resposta de l'experiència creadora. Si mirem amb

atenció, sense sortir del parany, podrem gaudir del secret de les seves intencions i fer-nos la il·lusió que la continuïtat de les propostes es garanteix de continuïtat, si més no, en les ocultacions.

Davant de les forces incommensurables de la natura i ara, de la tecnologia, la humanitat es revela com una criatura òrfena i desvalguda que no controla el seu destí, pel que, ara més que mai, es planteja la necessitat de fer un pacte amb ella, pacte que ens ha de situar psíquicament davant d'un futur menys solitari i que ha de lliurar els beneficis tecnològics entre els humans i la resta d'habitants de la terra. Considerant la humanitat una idea global, la seva estabilitat espiritual i material depèn de factors que arrelen a la terra, pel que esdevé necessari preguntar-se si la psique humana no té lligams ocults que la posin en comunió amb allò etern que habita en les coses. La incertesa habita en l'ànima humana i és l'estat mental més arrelat a les persones. La condició que avui ens imposa la societat és viure sense el suport de la veritat ni la misericòrdia de Déu. Hem de caminar emancipats de la natura i alhora en harmonia amb ella; ja sense crosses. La situació actual és en transició, és el pas previ a una nova època, la que inicia el camí de la revisió constant amb les idees en llibertat i abandona, definitivament, la idea d'un destí predeterminat. En aquest nou escenari, l'art, com sempre, ha de ser una gnosi i una excusa per cercar allò comú entre les persones, per a deixar testimonis perdurables de les observacions i realitats pressentides i crear símbols representatius que, en la mesura del possible, tinguin un valor universal. L'art; pràctica que descobreix el coneixement profund i eina per cercar en llibertat els racons de l'ànima humana. L'art, si és manifestació sense prejudici, sense interès econòmic o coacció política, pot proposar-se l'aliança amb la natura com un escenari desitjable, que hauríem de construir de la manera més agradable possible. En la figura del contaire i, més concretament, en el lloc on es forma la paraula, s'expressa

Suavizante II. Castellvell, 1989. Marbre de Markina i bronze, 210 x 60 x 80 cm. Col. La Comella.

Palabra oscura. La Comella, 2001. 6 obres. Bronze, fang i altres materials. 60 x30 x 30 cm.

una perspectiva especial per a contemplar els esdeveniments de la història, per a veure com es formula el temps a l'escala de la comprensió humana. Al forat blanc per on surt l'obra del poeta hi deu haver una platea per observar en directe el precís instant de la creació. Aquest espai deu ser molt semblant al que proposa Sir James Jeans sobre la creació contínua de matèria a escala universal. Escriu sobre la dinàmica de les galàxies i afirma que l'espai, en la seva expansió, genera buit i, per tant, es produeix un dèficit de matèria i un estirament de l'espai-temps. Jean senyala que hi ha d'haver una dinàmica que el reompli i l'ocupi amb nova matèria. De fet, el contraire també és un creador d'idees, de formes, d'hipòtesis que cobreixen els buits, que omplen els espais que queden entre imatges. Potser fa com l'univers en la seva construcció, segons els models de la física, potser les idees vagabundes també vinguin a omplir els espais deficitaris del saber i les hipòtesis manifestades en l'escala de l'inconscient col·lectiu siguin una manera d'escanjar els dèficits d'il·lusions. En

realitat, és possible que visquem governats per una pulsio de la matèria que ens és encara incomprendible, però que podem ja intuir. Ressonàncies que ens indueixen a dissenyar els perfils del pacte i a presentar propostes estètiques continuades. La necessitat de noves formulacions, de noves maneres d'interpretar el moment es deriva del dèficit de comprensió de la nova realitat. No cal esperar tota la llum de la raó per a il·luminar allò que l'experiència estètica presenta. L'absència del sagrat entre les figures de la ciència ens ha deixat espiritualment orfes, però alhora ha obert les portes d'una realitat que sobrepassa totes les fronteres de la fantasia; la ciència és més «reveladora» que Déu. Recolzats en la claredat del seu paisatge, cal omplir el buit que presenta amb una veritat provisional que elimini la incertesa. Aleshores, la consciència humana cerca les possibles solucions i crea un nou paradigma on afirmar-se i reomplir les llacunes de l'ànima, l'art i les seves creacions poètiques. En una altra direcció, des d'una perspectiva més banal però mes

comú, Freud escriu que l'artista parteix de la fantasia per arribar a la realitat que són les seves obres, considerada la fantasia l'espai d'expansió de les imatges arxivades a la ment. Cita Herbert Read en *Arte i sociedad*.

*L'artista té una predisposició cap a la introversió, i no ha d'anar molt lluny per a convertir-se en un neuròtic. Necessitats instintives massa poderoses l'impulsen a fer-ho: anhelen trobar l'honor, la fama, el poder i la riquesa i l'amor de les dones.*²

Totes aquestes poderoses raons són en realitat l'excusa visible d'una raó més profunda. L'univers és un sistema d'interaccions mútues i el batec del seu origen és permanent en cadascuna de les seves parts; els processos de creació han estat memoritzats entre les esquerdes del seu mecanisme, per tant som part de la seva mecànica autoorganitzadora. Quan escric memòria en comptes de matèria, afirmo que la matèria té capacitat per a reproduir-se i conservar-se, repetint aquest procés fins a l'infinit, que sap com fer-ho, creant diversitat i experimentant vies possibles. El pacte també entra de manera conscient en el seu mecanisme i contempla l'acte creatiu com una més de les seves *performances*, com una de les seves creacions dipositades entre les mans humanes. Ja no podrem aturar un nou riu d'esperança; la nostra feina queda delegada entre els mecanismes del món. Amb aquest nou relat sobre la realitat estètica i amb un tot d'exemples sobre la memòria implicada, sobre la saviesa que desplega el seu procés creatiu, només cal simular encara la vall de les seves ombres. De fet, des que es va inventar el gramòfon, aquesta és una realitat domestica. Abans, el paper imprès ja era una manera de mantenir la memòria d'allò escrit, encara que estigués mil anys tancat en un armari. Igual passa amb la veu d'un disc de plàstic, o amb la cinta d'un magnetòfon, o amb una pedra tancada. Tot seguint els rastres de la seva memòria (com les veus dels artesans grecs

gravades al fang) i el de les dinàmiques autocontingudes, una nova forma d'enregistrar el temps ha quedat revelada. Les caixes tancades han estat una solució poètica i eficaç i en elles he deixat totes les meves esperances.

Des de bon principi, l'home ha intentat conservar les seves expressions, les fantàstiques i les més estables, i ha cercat procediments per a projectar-les en el temps. Així, es van desenvolupar els sistemes comunicatius, que tractaven la realitat estètica de manera diferenciada. S'ha fet a les coves, a la pedra, sobre l'escorça d'un arbre, a la pell o als ossos d'un animal, amb la música que podia produir la gola o amb un instrument de percussió. Tots aquests suports s'han emprat en el trànsit de la nostra història i alguns han perdurat milers d'anys. El procediment convencional ha estat fer servir un codi per a gravar el senyal i un lector per a descodificar-lo. Així s'ha fet i així ho fem encara. Però és possible que les accions involuntàries també quedin gravades? que les petjades en l'aire siguin fòssils en el futur? que el vapor que respirem quedi marcat per sempre? que les veus que fan vibrar l'espai mantinguin residus estables, presències en la memòria de la matèria? Aquest és el propòsit de les ocultacions, deixar els registres d'un pensament que es dissol en la incertesa, però que juga amb la possibilitat d'una resurrecció futura. Una acció desesperada que diposita la voluntat creativa en el lloc on es manifesta la realitat estètica.

Penso que aquest procés és el mateix que fa servir tota la matèria biològica. També ella fa servir el seu codi amagat en l'ADN per tal de preservar la identitat passada i ho fa induïda per una força invisible. Es comença a intuir teòricament que és possible desplegar la memòria d'una cèl·lula després de milers d'anys d'inactivitat; si això no és impossible, per què ho ha de ser llegir un dels textos que he dipositat sobre l'aigua? Tot codi té la voluntat implícita de ser desxifrat. Si un senyal, biològic o cultural, no es pot llegir, no

Anell de pedra. La Comella, 1976-2001. 17 m. de diàmetre x 320 d'alçada. Granit negre de la ex. U. R. S. S.

hi haurà comunicació i no es farà realitat la seva voluntat. Tanmateix, la informació hi serà oculta, eternament a l'espera de ser revelada. Igual que en la peça de ceràmica, al tub de coure, a l'urna de pedra, la informació ha quedat impresa al seu interior i allí romandrà estable, sempre atenta a les mirades de l'esperit. És molt possible que milers de codis siguin impresos al nostre voltant i ens falti el lector per fer-ne les traduccions pertinents. Si volem arribar a la comprensió d'aquest món sensible, caldrà desempallegar-se de les realitats gastades, de la memòria superficial i les estratègies personals, cal anihilar els prejudicis que condicionen el present. De fet, aquesta és la dificultat afegida de la incomunicació que defineix la nostra relació amb la natura i la realitat estètica que n'emana; ens falta la traducció lliure per entendre-la, ens falta la transparència mental, que ens permetria arribar al misteri de les coses sense cap dificultat. Si la informació i la comprensió de les ressonàncies es fa transparent, tot encaixa com en un joc de lego i la raó camina amb seguretat entre les coses concretes, ja que tot és més senzill en el moment que queden revelades, mostrades com una realitat inqüestionable.

L'ordre implicat en la memòria de les coses emet eternament els seus signes, irradija una vibració que recull la melodia del temps; les coses que han passat. Les situacions viscudes i els misteris que s'han format són un patrimoni ocult que espera ser revelat. Com la pell d'un arbre, el llit d'un riu

o el perfil de la muntanya, la realitat és diferent a cada segon que passa i cada partícula modificada deixa un rastre imperceptible però implicat en la història particular de cada persona, de cada objecte o sistema. Així com passa en la natura, espero que les paraules, les idees deixin rastres implicats en la memòria col·lectiva, esteles sinuoses que mai aclareixin res, però que formin part del pensament anònim que omple l'espai de la cultura. L'art, com expressió que cerca una veritat immanent, una resposta a la incertesa de la vida, troba el seu objectiu en les forces dèbils, en el brunyir permanent del món, ja que destil·la les nostres emocions i necessitats. Els éssers humans tenim un cos físic que és lligat a les seves lleis, però permanentment quedem despleats espiritualment i aquesta circumstància ens posa en contacte amb la memòria implicada i els processos vitals de la matèria.

Allò que realment m'ha preocupat al llarg dels anys de treball com escultor ha estat proporcionar un suport estable a les idees, un contenidor que pogués assumir i presentar allò que cercava a la natura i que en alguna ocasió vaig intuir que existia. El moll de l'os de tot el discurs està centrat en aquest aspecte; sé que és una teoria insensata que s'ha de revisar en tots els punts que entren en conflicte, especialment on la matèria esdevé comunicació, memòria i saber implicat. La comunicació profunda no és res d'extraordinari, és una vivència que podem experimentar molt sovint si parem

Pedra vestida. Montroig, 2004

atenció als signes que desprèn la matèria. Tothom detecta un flux continu en l'activitat del pensament, una força intensa que irradia el món que ens envolta, una pregunta de la qual sempre som presoners. La dificultat sorgeix en voler alliberar-se de les imatges condicionades, de les veritats i solucions apreses. Allò que realment és important en aquesta qüestió són aquelles realitats que destil·la el pensament de manera espontània, que deixa anar en llibertat sense censura prèvia. Podríem dir que són l'expressió del mecanisme propi del sistema, el que connecta directament amb els secrets de la matèria i gaudeix permanentment de la realitat estètica.

El treball ha intentat ser una narració «amena» de les experiències com escultor. He de dir-vos que ha estat una quimera, cercar entre les ombres de la ment una resposta teòrica a un presentiment ha estat esgotador. M'auria agradat presentar-vos una feina clara i reveladora, que ajudés a contemplar la natura sensible com allò que hem vist sempre en l'espai de la fe, o també,

com un joc de fonedisses discussions sobre la bellesa. No obstant, potser ara podrem observar i veure en el mecanisme casual d'un electró la carícia amable de la realitat estètica.

El desvetllament parcial dels conceptes artístics, dels signes que desprèn l'obra de forma subtil, sempre ha estat protegit pel vel de l'enigma. Aquest vel presenta forts lligams de resistència a la comprensió racional; per tal d'arribar-hi, per a captar la substància que es desprèn de l'obra, s'ha de fer ús de la intel·ligència que emana lliurement de la intuïció, ja que ella és l'única que té una traducció directa de les resonàncies que desprèn la natura. Però el misteri pot quedar revelat en un instant si pensem que les coses no són més que allò que són, paraules escrites sobre l'aigua, o una pedra dins d'un espai de proporcions reduïdes, escenari preparat a fi que ella s'expressi amb tota la seva identitat i irradiï la seva potència en un espai comprimit.

Escoltar el soroll d'una pedra no ha de ser un acte extraordinari, tan sols és escoltar la música que desplega, el brunzit que s'amaga al seu interior. Potser aquest batec dèbil sigui tot el misteri que destil·la el fet religiós, que és motivat per les presències que pressentim al nostre costat, per la traducció de les quals no tenim respostes fiables. El misteri que revela l'art és mes pressentit que presentat, i és motivat per aquelles coses que es manifesten en la superfície de l'obra. No tenim la capacitat de fer una lectura ordenada de les variables que manifesta. Aquesta ocultació pressentida l'adornem de misteri i li proporcionem un estatut diví o d'un valor exemplar en la creació humana. Aquesta és la resposta espiritual davant de l'enigma, davant de la força que emana del fet creatiu, sigui natural o cultural. Una lluita contínua que lliura les millor energies, les que garanteixen la continuïtat, l'evolució i l'adaptació en un medi sempre canviant. També és possible que la millor solució per evitar les ombres de la quimera sigui romandre permanentment en silenci. No cal fer lectures d'allò que no podem abas-

tar amb les eines de l'art o la paraula, però si podem tenir la convicció que la memòria de la matèria és present a tot arreu i això és suficient com per a considerar necessària l'aliança i l'activitat creativa. Si el pacte amb la natura és una necessitat interior i la resposta espiritual queda submergida en la realitat estètica, podrem descansar sobre l'herba amb l'ànima reconciliada. Fora del misteri podrem habitar-nos a viure en la incertesa; és ella qui s'ocupa de la cara fosca del món. D'aquesta realitat només en podem fer poesia.

Els homes tenim un origen únic i anem en la direcció de formar una sola germanat; les nacions, les races, les cultures es barregen i formen un destí comú per a un planeta petit en un sistema estel·lar al centre del qual nia una estrella mitjana, que navega en una regió apartada del centre d'una galàxia espiral, com n'hi ha milions. L'art és la disciplina més lliure de l'ànima humana, l'experiència artística es pot permetre la llibertat d'interferir-se amb totes les disciplines i extreure'n les parts que responguin millor al seu model de realitat. Sens dubte,

Canteras. Molins de Rei, 1974.

això faig ara, uso els avanços de la ciència per crear un suport teòric on posar els peus, per crear el document testamentari, *L'anell de pedra*. L'art que cerca en profunditat és també el lligam natural de la humanitat, el mòbil espiritual que uneix tots els pobles, és un valor que traspassa les ideologies, les classes socials, els credos i les cultures. Així doncs, l'ètica del pacte, la proposta de fer l'aliança estètica amb la natura, com totes les grans estètiques, ha de ser una aliança amb els esperits sensibles a la nova realitat. La proposta és, en certa manera, la de generar un canvi d'actituds, un retrobament amb les harmonies musicals de les coses, una dansa amable entre les nostres idees i el gran corrent espiritual que conforma el temps. Ha de ser una connexió amb els seus perfums. Ha de ser l'adaptació dels filtres de la nostra mirada a un concepte obert del pensament. La mirada d'un instant, que ofereix el flux imparabile dels canvis, és en *L'anell de pedra*; la mirada al fons comú de les coses, a allò d'etern que habita en la matèria i que el temps ha deixat imprès com un senyal inesborrable. L'experiència estètica del pacte és, en definitiva, la connexió amb l'agent actiu de l'origen, amb les presències ocultes a la raó, però presents en cada pedra, en cada fulla, en cada horitzó que somriu per mitjà de les hierofanies.

Entre les múltiples funcions que assoleix l'obra d'art, estranyar i descobrir la soca de les contradiccions humanes, crear una lletania de preguntes sense resposta i configurar el lloc on tenen relleu els signes de la realitat són les més freqüents. L'art s'ns presenta aquí com una finestra per abocar totes les esperances, projectes i frustracions, i les urnes són ideals per acollir el ressò de la pregària i la queixa. Naturalment, també hi entren les experimentacions honestes, les obres sense destí i les troballes reveladores. Al cap i a la fi, l'art és una aventura personal que paga la pena en un mateix. Elles, les obres, formen el receptacle d'una actitud que genera mirades imprecises, aquelles que capten la vibració del món: com si es tractés de la simfonia de la matèria que reverbera a l'interior dels contenidors, aquesta ha estat

per a mi la major recompensa. La pregària i la queixa troben aquí el seu territori expansiu i aporten la llavor d'un home que ha perdut la innocència, que camina sense esperança, però continua lluitant per construir-se. En la queixa desplegada, en l'aire, el sol que alimenta la vida ja és a casa, ja ha trobat el seu destí entre la pols de la terra, i l'obra d'art és part implícita del pacte de reconciliació, és el testimoni que confirma la presència d'un pensament del passat que ha tingut les seves oportunitats. Si viure com escultor és deixar un testament, ben fet està allò que és fet. Descansin en pau les paraules! Jo encara tinc feina deixant preguntes entre el buit de les pedres...

Notes

- 1 Read, Herbert. op. cit. p. 131.
- 2 Jean Baudrillard: *El crimèn perfecte*, Barcelona, 1993, Edi. Anagrama. p. 76

Pedra sobre fons blau. La Comella, 2001, Foto Pep Borrell Garcíapons. Acció: construcció de l'Anell de pedra.

Anell de pedra